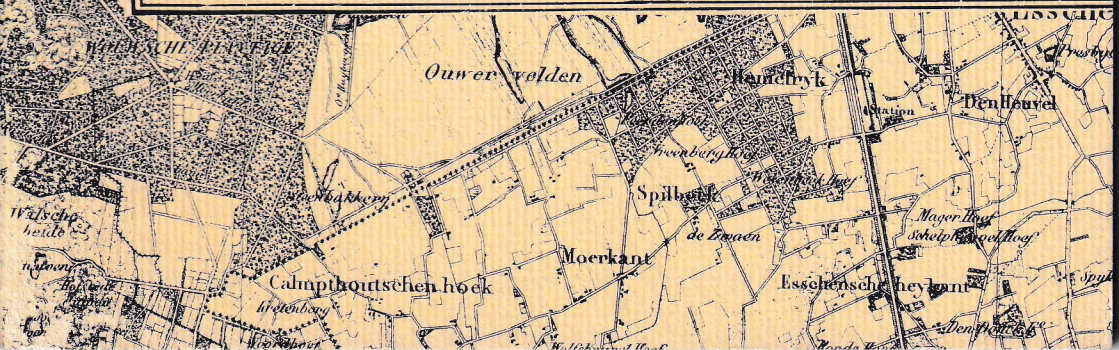

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

2-88

De St. Bernardo-abdij en het landboek van Judocus Bal

De St. Bernardusabdij, thans te Bornhem in België, staat in nauwe betrekkingen met het bisdom Breda. De voornaamste weldoeners bij haar stichting waren de Heren van Breda. In 1277 schonk Arnoldus van Leuven en zijn vrouw Elisabeth, het patronaatsrecht van o.a. de parochies Wouw, Oud-Gastel en Loenhout aan de abdij. In hetzelfde jaar kocht de abdij van de Heren van Breda voor 6636 gulden en 5 stuivers de "tienden" van de gehele parochie Wouw. Door koop en schenking kwamen nog vele eigendommen te Wouw en Gastel in het bezit van de abdij, die zich aldaar door ontginning en inpoldering zeer verdienstelijk maakten.

Omdat vanaf 1277 tot en met 1874, dus bijna 600 jaar, de pastoor van Wouw steeds een Cistercier of Bernardijn van de abdij van St. Bernard is geweest lijkt het mij zeer zinvol om beknopt weer te geven het ontstaan en de verdere geschiedenis van de abdij van St. Bernard.

VAN HEMIKSEM NAAR BORNHEM.

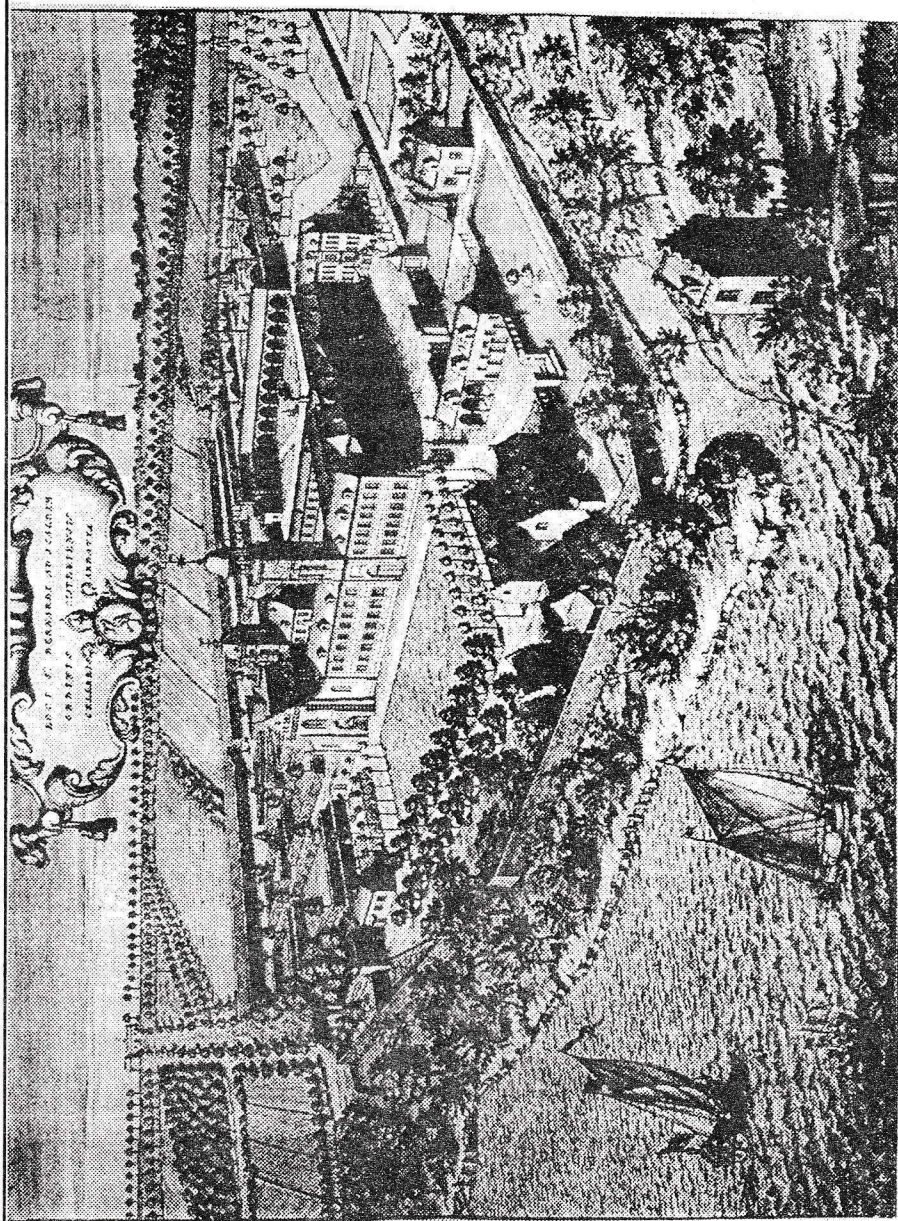
Nabij de plaats Villers la Ville in België staan nu nog de indrukwekkende middeleeuwse bouwvallen van de Bernardijnenabdij Villers. Deze abdij werd in 1146 gesticht door de H. Bernardus zelf, die beschouwd wordt als de stichter van de Orde van Cisterciënzers of Bernardijnen, zoals ze in de volksmond worden genoemd. Het heeft enige tijd geduurd voordat de kloosterorde tot grote bloei en in hoog aanzien kwam te staan. Omstreeks 1230 werden vanuit deze abdij twee nieuwe kloosters gesticht. Een te Mozet in Namen (1231) en een te Vremde in 1237. Het klooster te Vremde is voor ons van groot belang. Op het feest van St. Bernard (20 augustus) nam de abt van Villers met 12 monniken en 12 lekebroeders intrek in het klooster te Vremde bij Lier. Deze plaats bleek achteraf niet geschikt voor een abdij, zodat weldra werd uitgekeken naar een beter oord.

Als reden voor de verhuizing, volgens de officiële documenten, wordt opgegeven dat de plaatselijke omstandigheden in Vremde ongezond waren wegens de uitwasemingen van de moerassen. Op het grondgebied Hemiksem aan de Schelde werden gronden aangekocht, en reeds op 13 januari 1246 verhuist het convent naar de nieuwe abdij te Hemiksen. Hier groeide en bloeide de abdij van St. Bernard tot een van de voornaamste van Brabant. Door hun goede betrekkingen met de heren van Breda en door aankoop verkreeg de abdij vele woeste gronden in hun gebied te Wouw, Gastel, Oudenbosch en Hoeven. Zij kregen ook van de Heren van Breda de tienden en het patronaatschap over de kerken aldaar. Na in het lief en leed van de verschillende eeuwen gedeeld te hebben kwam de revolutie van de 16e eeuw met haar godsdienststrijd en vernieling, waaraan ook de abdij St. Bernard niet ontsnapte. In 1560 werd de abdij ingelijfd bij het nieuwe bisdom Antwerpen. Van nu af aan moesten de inkomsten van de abdij worden afgestaan aan de bisschop. In 1566 brak de beeldenstorm los. Van 1578 tot 1585 heerste het schrikbewind van de Calvinisten in Brabant. Tijdens de oorlogshandelingen rondom Antwerpen werden de abdijgebouwen in 1584 verwoest en met de grond gelijk gemaakt. Meer dan 30 jaar schuilden de abdijheren op hun kloosterhof Coolhem te Puurs. In 1616 was de abdij weer opgebouwd en konden de kloosterlingen weer terug naar hun klooster te Hemiksem.

Ondanks de Vrede van Munster in 1648, waarbij de katholieken hun kerken moesten afstaan aan de protestanten, bracht het einde van de tachtigjarige oorlog toch nog enige hoop voor de abdij. Alle bezittingen in West-Brabant bleven nl. eigendom van de abdij.

Met het bisdom Antwerpen kwam in 1649 een overeenkomst tot stand, waarbij de abdij weer gescheiden werd van het bisdom en weer zelfstandig werd. Het duurde dan ook niet lang of zij kwam spoedig weer tot grote bloei. De rechten van de abdij op de zes geïncorporeerde parochies Loenhout, Kapellen, Wouw, Hoeven, Oudenbosch en Oud-Gastel werden opnieuw erkend en verzekerd in een overeenkomst.

Eind 18e eeuw kwam de Franse Revolutie. Kloosters en kerken werden vernield; priesters en kloosterlingen werden verjaagd, vervolgd of gedood. Op 7 januari 1797 werden de abdijskerken van St. Bernard op straat gezet en hun bezit-

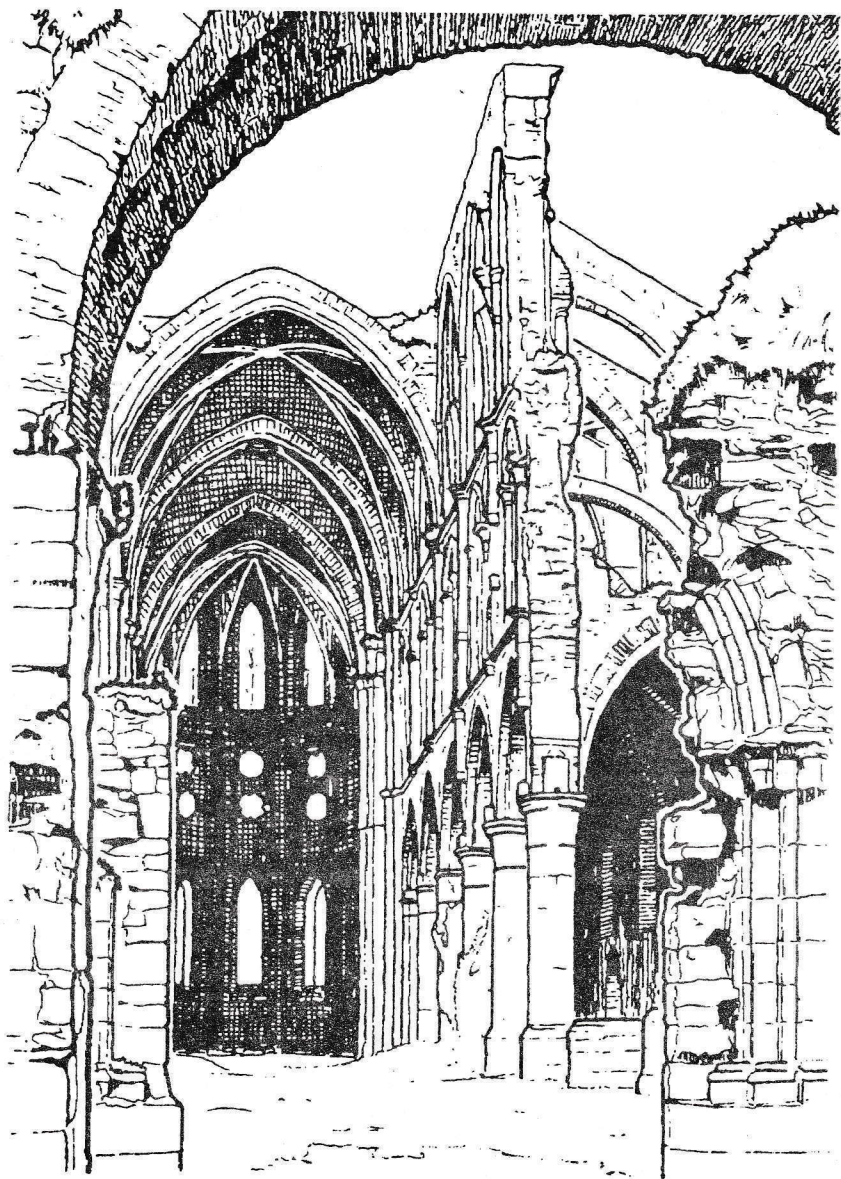

De abdij van St. Bernard te Hemiksem. Naar de gravure van D. Coster verschenen in A. Sanderus, *Chorographia Sacra Brabantiae*, Dl. I, Den Haag, 1726.

4
tingen door de Fransen in beslag genomen. In september 1797 werden de bezittingen van de abdij openbaar verkocht. Vele goederen werden door de abdijs heren teruggekocht en veilig verborgen. Zo werd na veel omzwervingen in 1817 het koorgestoelte in Gastel ondergebracht en in 1827 in de gerestaureerde St. Lambertuskerk te Wouw geplaatst.

De eerste poging tot herstel van de abdij dateert van 1802. In mei van dat jaar werd bij de regering van de Batavische Republiek een verzoek ingediend om teruggave van de verbeurd verklaarde goederen. Deze poging liep uit op een teleurstelling. Na de val van Napoleon in 1814 werd een nieuwe poging gedaan. De regering van Willem I was echter te vijandig gezind tegenover de kloosterordes. In 1826 waren er nog slechts 14 kloosterlingen, waaronder Dominicus Boyen, die vanaf 1813 pastoor was te Wouw. In 1819 werd hij door zijn medebroeders aangesteld als hun hoofd, hun prior. Dertig jaar later, nl. op 19 februari 1849 overleed hij te Wouw.

Het loont zeker even de moeite om stil te staan bij de situatie in 1826. De lange jaren, die er sinds de uittocht uit de abdij waren verlopen, had de kloosterorde van St. Bernard uitgedund tot een kleine groep ouderlingen, waarvan de gemiddelde leeftijd 61 jaar was. Wilde men de kloosterorde behouden en wilde men aan een herleving van de abdij denken, dan was het de hoogste tijd om nieuwe (adspirant) kloosterlingen (lekebroeders) aan te nemen. Om toestemming te krijgen van de overheid nieuwe kloosterlingen te aanvaarden en op te leiden moest er eerst een redelijke basis aanwezig zijn om in hun onderhoud te voorzien. Aan deze voorwaarde kon de abdij niet voldoen, omdat al hun bezittingen door de Fransen waren afgenomen. Gelukkig kreeg men hulp van het buitenland. Voor de opleiding van nieuwe kloosterlingen werd een oplossing gevonden. Het volstond om hen naar een klooster van de Orde van de Cisterciënsers in Italië te zenden en hen daar op naam van de St. Bernardsabdij tot de professie en priesterwijzing toe te laten. Hiermee werd de deur naar het herstel van de abdij op een kier gezet en bestonden er voor de eerste adspiranten geen beletsels meer tot hun opnemings in de orden.

Ruïne van de abdij Villers te Villers-la-Ville. Deze abdij werd in 1146 door de H. Bernardus gesticht.

De eerste novice werd Arnoldus Schoonen, een rasechte Wouwenaar. Hij was geboren op 21 juni 1800 en priester gewijd in 1827. Bij hem voegde zich Willem Hellemons uit Roosendaal. Samen durfden zij het aan om ver van hun vaderland een klooster te zoeken om de proeftijd te volbrengen en zich dan aan de Orde te verbinden. Zij vertrokken in het najaar van 1829. Op 13 februari 1831 legden zij hun geloften af.

In Nederland was inmiddels veel veranderd. België, gesteund door het Franse leger, had zich los gemaakt van Nederland en vormde een afzonderlijke staat. Toen de overblijvende St. Bernardheren zagen dat de omwenteling in België een voldongen feit was en het Italiaanse experiment tot opleiding van nieuwe kloosterlingen naar ieders voldoening verliep, besloten zij de abdij als klooster te herstellen. Men kreeg verschillende gebouwen aangeboden. Tenslotte koos men voor het Engelse Dominicanerklooster te Bornhem aan de Schelde, en dit lag slechts op 2 uur afstand van de oude abdij te Hemiksem. Dit klooster stond leeg, omdat de Engelse Dominicanen tijdens de Franse Revolutie naar Engeland waren teruggekeerd. Op 1 oktober 1833 huurde de Orde het Engelse klooster voor 30 jaar. Spoedig zou de huur overgaan in koop. Hun intrede te Bornhem deden de Bernardijnen op 14 oktober 1833.

Reeds op 5 mei 1836 werden de vier eerste novices in het nieuwe klooster gekleed, waaronder weer een Wouwenaar, nl. Lambertus Gerardus Sandeling (fr. Nivardus). Enkele jaren later werd er bij het nieuwe klooster een kerk gebouwd, welke op 27 september 1842 werd ingewijd.

In 1895 werd zelfs een Wouwenaar hoofd van de abdij. Amedeus de Bie, in 1844 te Wouw geboren en door pastoor Dominicus Boyen gedoopt, bleef slechts een vijftal jaren prior van de abdij. Door het generaal-kapittel werd Amedeus de Bie in 1900 tot hoofd van de gehele orde gekozen (generaal abt) en hij vestigde zich in Rome, waar hij op 28 juni 1920 overleed.

De laatste abdij-pastoor was Stephanus Hellemons. Hij werd in 1847 pastoor in Wouw en bleef dit tot en met 31 december 1874. Per 1 januari 1875 is de parochie Wouw overgegaan naar het bisdom Breda.

Jesus, Maria, Bernardus.

Bil voor de ziel van zaliger
den Hoogwaardigsten Heer

Amedeus (Gerardus Franciscus) de BIE
Abt Generaal der Cistercienser Orde

Gebooren te Wouw (N. Br.) 16 Maart 1844,
Overleeden in de Abdij van Bornhem, 16 Juli 1892,
Doet zijne plichtige gelooften, 8 September 1866,
Priester gewijd, 11 Juni 1870,
Kapelaan te Oud-Gastel, 1 Januari 1875,
Prelaat gekozen van Bornhem, 12 Februari 1895,
Gewijd, 3 Mei 1895,
Gekozen tot Abt Generaal
in 't'generaal Kapittel te Rome, 2 October 1900,
Godvruchtig overleden te Rome, 25 Juni 1920,
Voorzien van de laatste HH. Sacramenten.

Leven wij ingetogen en rechtvaardig en godsdien-
stig in deze wereld, verbeeldend de zalige hoop en
de komst der heerlijkheid van onzen grooten God
en Zaligmaker Jesus-Christus.
Tit. II 12-13.

ALLERLEEFSTE BROEDERS! Ziet, de Heer poent
ons in zijne goedertierheid den weg tot het leven.
Omgeven wij dan onze lenden met het geloof en de
geloofte der goede werken, en laten wij niet ge-
schoet worden door den vijand der Engelste,
de reis voort die Hij ons aenijst opdat wij Den-
gene die ons groepen heeft in zijn pijk verdienen
te zien
S. Ben. Proh. In Reg.

Laat ons de genade zoeken en zoeken wij die
door Maria.
S. Bern. Serm. de Aq. duct.

R. - I. - P.

Drukkerij De Maeyer-Brijs, Bornhem

De bidprentjes van de Wouwse abt A. de Bie en subprior N. Sandeling.

(Hij was) een gelaad en verheide Priesterzoning
van God en de menschen, en zijne nageslacht
van de afdiening... Gd. 1 of Gel. 15.
van de afdiening voor de ziel van zaliger

Den Welverwondigen Heer
NIVARDUS SANDELING

Subprior der Abdij van den H. Bernardus te
Bornhem

Gebooren te Wouw den 4 Junij 1815, en overleden te
Bornhem den 6 April 1855.

Hier is mijn... Onder of. Noeder... en mij-
nen naam zal verlaten hebben, zal het kon-
schiedsmidde weder erlangen en het eenige
leven hebben.
Ophier is vol, tot de geroepigheid vultre-
zen zullen hebben, vullend ginsten als de
sterren in alle eenigheid.
Ophier is vol van we huss heeft mij verster-
den, (want) wat heb ik op aarde verlongt
buiten H. Mijn lichamen is bezweten, was
Op o god, myn deel in eenigheid... Ps. 68.10
Mijn ghehele, vervult mijn biddschape:
weest verspreid, bemint elkander en weest
al vert uwen vader... Phil. 1.1. Gal. 7.19.

Wouw! Gebooren 4.1.15. - R. I. P. -

JUDOCUS BAL EN ZIJN "LANDBOEK".

Sinds 1277 zijn de pastoors van Wouw Cisterciënzers, of Bernardijnen zoals ze later worden genoemd, van de abdij van St. Bernard aan de Schelde. Een van de bekendste is wel Judocus Bal, die van 1638 tot 1664 pastoor was in Wouw. Na de Vrede van Munster in 1648 moest hij kerk en pastorie afstaan aan een handjevol protestanten. De kerk werd op 3 juli 1648 voor de katholieken gesloten verklaard. Reeds op 19 juli 1648 werd er door de Hervormden de eerste (ere)-dienst gedaan. Zoals reeds eerder vermeld bleef kerk en pastorie eigendom van de abdij van St. Bernard. Door dit akkoord over het bezit van de abdij, welke goederen natuurlijk beheerd moesten worden, had de regering indirect de aanwezigheid van de pastoors en priesters erkend. Maar zij mochten geen mis doen of kinderen dopen. Dat dit toch gebeurde wist iedereen. Sla de Doop-, Trouw- en Begraafboeken van de parochie maar eens open. De parochie had een schuur aan de Martel tot kerk ingericht. Het is niet bekend, wanneer dit is gebeurd. Aannemelijk is, dat dit direct na het sluiten van de grote kerk is geschied. De abdij van St. Bernard bouwde op haar kosten vele jaren later een nieuwe pastorie, welke op 21 oktober 1660 in gebruik werd genomen (thans Bergsestraat 45).

Aangezien de abdij eigendom bleef van kerk en voormalige pastorie moest zij ook deze blijven onderhouden. Bovendien moest de abdij nog 600 gulden betalen aan traktement voor de dominee. Hiervan mocht men 60 gulden aftrekken voor de huur van de pastorie, waarin de predikant woonde.

Tot 1664 was Judocus Bal pastoor van Wouw. Waarschijnlijk ging hij terug naar zijn abdij waarvan hij ook prior was. Behalve pastoor van Wouw en prior van de abdij, was hij ook notaris Aposteliek, rentmeester en provisor van zijn abdij. In 1666 werd door hem een inventarisatie gemaakt van alle bezittingen van de abdij van Ste. Bernard in het Markizaat van Bergen op Zoom en de Baronie van Breda. Deze inventarisatie omvatte drie lijvige boekwerken en worden thans bewaard in de abdij van St. Bernard.

Ook voor de geschiedenis van Wouw zijn deze boekwerken van belang. In een ervan worden nl. de bezittingen van de abdij onder Wouw vermeld, met vele bijzonderheden.

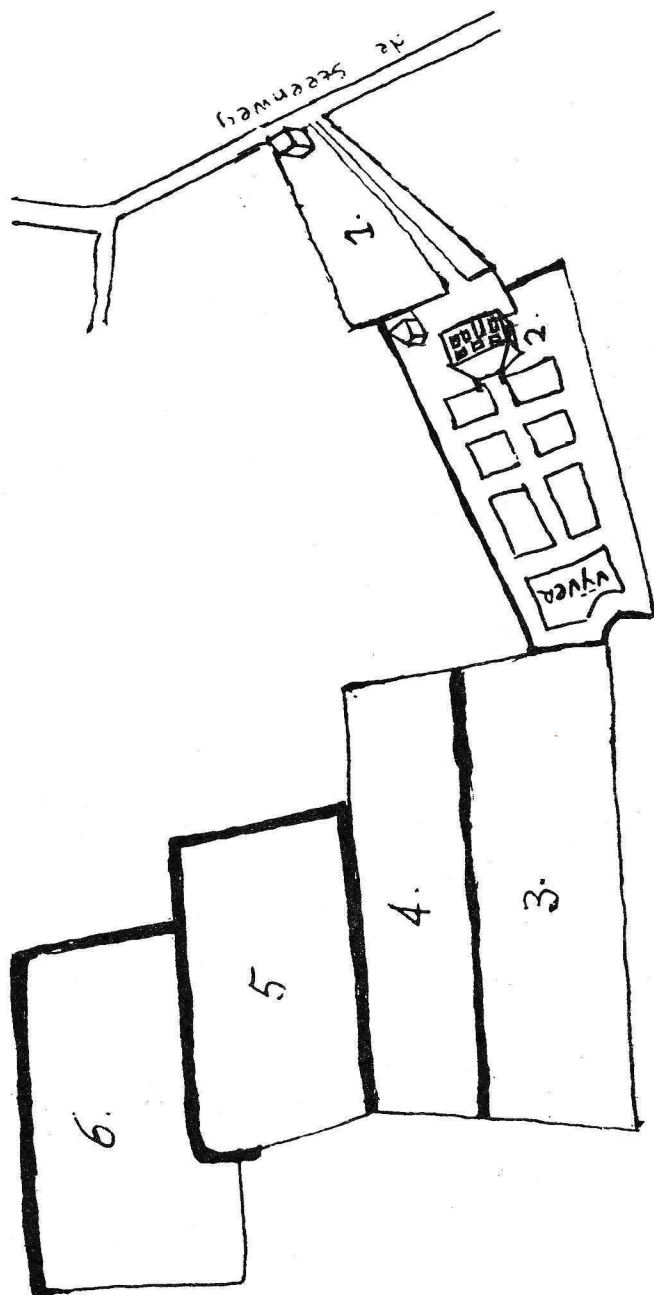

Het oudt Huys

Een kaartje uit het Landboek van Jud. Bal.

Het "Land-boek" van Judocus Bal werd in 1751 gecopieerd door fr.Godefridus Bouvart uit Antwerpen, van de abdij. Foto's van het desbetreffende hoofdstuk over Wouw bevinden zich in het archief van de gemeente. De tekst van Judocus Bal is geschreven in het oud-Nederlands en leest niet gemakkelijk. Daarom heb ik het hoofdstuk over Wouw herschreven tot begrijpelijke taal voor iedereen. Voor de liefhebber is de oorspronkelijke tekst als bijlage achter het hoofdstuk geplaatst. Bal begint zijn hoofdstuk over Wouw met een stukje geschiedenis. Hij vertelt dat in Wouw vroeger een kapel gestaan heeft, genaamd "Onse Lieve Vrouwe in 't Wout" en dat Wouw hieraan zijn naam te danken heeft. Deze zienswijze van Bal wordt niet door iedereen gedeeld. Algemeen heerst de opvatting dat de naam Wouw (Woide, Wouda etc.) afkomstig is van woud, bos, en dat Wouw hieraan zijn naam te danken heeft.

Het jaar 1277 is voor de parochie van groot belang. In dat jaar gaven Arnoldus van Leuven en zijn vrouw Elisabeth het patronaatsrecht aan de abdij van St. Bernardus. Behalve het patronaatsrecht van Wouw krijgt de abdij ook het patronaatsrecht van Gastel en Loenhout. De pastoors van de parochie zijn, net als die van Gastel en Oudenbosch, kloosterheren. Zij worden in hun onderhoud voorzien door het klooster (van St. Bernard), "soo veel als den Abt hun vergunt". In het verleden hebben zij betere tijden gekend. Sinds de Vrede van Munster moest de abdij ook nog de predikant onderhouden voor f 600,-- per jaar. In de kerk van Wouw stonden 12 altaren met elk zijn eigen kapelaan en eigen (kleine) inkomsten. Bal vervolgt dat er op het kasteel van Wouw ook nog een kapel, die men "Castrael" noemt, was. De opbrengst van deze kapel bedroeg f 80,-- per jaar, hiervoor moesten dan wel 3 missen per week worden gelezen. Hoofdstuk II van het Landboek draagt de titel "Het Oudt Huijs", en begint met de zin "Wij hebben tot Wou tegenwoordig (1666) drij huijsen". In het eerste huis dat Bal beschrijft wordt het "Oudt Huijs" genoemd. In deze woning woont de predikant. Bal vertelt dat hij zelf in dit huis 9 jaar heeft gewoond en dat hij door de "peijs met Hollandt" (Vrede van Munster, 1648) eruit gejaagd is. Het huis wordt tegen de wil van Judocus Bal, samen met het "koockhuysken, ende het Schuerken voor aen 't dorp, met den hof" gebruikt door de predikant voor f 60,-- per jaar.

Een kaartje uit het Landboek van Jud. Bal waarop de ligging van de diverse percelen rondom het Nieuwe Huijs aangegeven staat.

Het huis zelf is door pastoor Philippus Meynaerts in het jaar 1610 gebouwd. Verder wordt nog exact aangegeven waar de ligging was van het "oudt Huijs".

Bal vertelt verder dat er in 1430 een ruiling heeft plaatsgevonden met ene Claes Smits. Van deze Claes Smits is gekomen een "stede met huys, hof ende landt". Dit is de stede waar men nu (1666) woont en die de "Oude Pastorije" wordt genoemd. Volgens Bal kon men beter spreken van "de Nieuwe Pastorije", omdat op de stukken grond onlangs (in 1660) een nieuwe pastorie was gebouwd. De stede bestaat uit 6 aaneengesloten stukken grond/land. Het eerste van deze 6 stukken is genaamd "het Claverveldeken". Hierop staat een huis, waarin in een kamer op werkdagen de mis werd gedaan. Op het tweede stuk grond is in 1660 een "schoon huys" gebouwd. Dit huis bestaat, na diverse malen te zijn gerestaureerd, heden ten dage nog steeds (Bergsestraat 45). De overige vier stukken grond zijn zaailand. Van al deze gronden wordt ook weer exact de ligging ervan aangegeven. Hieronder volgt een voorbeeld, tevens kunt U zelf constateren hoe moeilijk dit oud-Nederlands schrift leest.

"Op het tweede Stuck, 't welck voor desen saey-landt plachte te sijn, ende in tweën verdeijlt, is bij ons anno 1660 een schoon huys gebouwt waer inne den Catholijken pastoir onsen Confreer h. Edmundus Weijers Landt-Deken van Berghen tegenwoordig woont, ende de rest van het selve stuck is ten deele hof, ende ten deele bogaert, met eenen vis-put aen de oost-sijde: is gelandt west aen het voorgaende, noodt Willhem Lenaérschen Schaep, zuijdt Jacob Cornelissen Strojdecke, oost het naer-volgende: heeft sijne doorne haegen ende heijminge aen alle vier de sijden, ende is alles groot 554 r(oeden)".

Tot slot worden de overige bezittingen genoemd, nl. Twee Beemden. Deze twee beemden zijn in eigendom verkregen door schenking in 1290 door Helwigis, weduwe van Wilhelm Rubins en haar dochter Geertruyt. Zij zijn beiden gelegen op de Smal-Beecke, en aldus Bal "niet aen een, ende beyde slecht, meer hebbende de natuer van wey, ofte aert, als van beemt". Ten tijde van Judocus Bal zal het spreekwoord "Een gegeven paard...etc." nog niet bekend zijn geweest. Bij de beschrijving van de tweede beemd, genaamd "den Monnicken Beemdt" is sprake van het "Oude Melk-huys". Uit de

beschrijving van Bal blijkt dat het nog steeds bestaat en nog omgeven is van een walle of gracht. Tenslotte vermeldt Bal ook hier weer de juiste ligging van deze twee beemden. Judocus Bal verhaalt verder dat de abdij onder Wouw en ten dele onder Roosendaal en Nispen enige chijnsen heeft, welke per jaar in totaal 14 gulden en 17 stuivers opbrengen. Interessant detail hierbij is dat Judocus Bal een tweetal namen van huizen noemt in het dorp Wouw. Van het totale bedrag aan te ontvangen chijns is nl. uitgezonden de "25 stuyvers op d'erve van Michiel ende Cornelis Claessen Hoots, gelegen noordtwaerts van den Drinck op het dorp, tussen den Royen Leu ende den Valck, die in questie staen".

Tot zover een beknopte beschrijving van het eerste deel van het "Land-Boek". Voor degenen die geïnteresseerd zijn in de letterlijke tekst is deze als bijlage hierbij afgedrukt. In een volgende aflevering van de Vierschaer wordt het vervolg weergegeven van het hoofdstuk over Wouw. Deze aflevering zal gaan over de Thienden onder de parochie Wouw met de limietscheidingen, en welke percelen vrij zijn van het betalen van tienden. Bal gaat heel uitvoerig in op de vaststelling van de parochiegrenzen. Ook voor degenen die zich met genealogie bezig houden kan deze aflevering van groot belang zijn, omdat er een zeer groot aantal percelen met name wordt genoemd, met de exacte ligging ervan en wie destijds (1666) eigenaar ervan waren.

Wouw, november 1987.

J.C.M.Schijven.

LAND-BOEK van het MARQUIZAET van BERGEN OP ZOOM en van de BARONIE VAN BREDa. Beschreven A^o.1666 door den Eerw.H.JUDOCUS BAL van Heijmissen, Notarius Apostolicus, Prior, Pastor in Woude, Rent-meester ende Provisor der Abdiye van Sinte Bernards; Overleden den 1.Augusti in het jaar 1672. Ende gecopieert A^o.1751 door frater Godefridus Bouvart, van Antwerpen; te voor Koster, nu 29 jaeren Boek-Zael-Bewaerder in het selve Klooster; die storf den 18 Meij anno 1770 alt:85.prof:65.jub:16.

PAROCHIE EN DE PASTORIJE VAN WOUDA.

Wouw, dat eertijds maer een Cappelle plachte te zijn, genaempt Onse Lieve Vrouwe in 't Wout, is nu een vermaert Dorp, gelegen tussen Roosendael ende Bergen op Zoom. Het heeft twee prochiën, de eene Herelle, die eertijden een Vicarie (= plaatsvervanger) van het Capittel van Berghen voorschreven is geweest, ende dese onze, die den titel van Personaetschap heeft.

In het jaar 1277 heeft ons den Hoog-geboren Heere Arnoldus à Lovanio ende Elisabeth sijne huysvrouwe, Heeren van Berghen ende Breda, gegeven het Patronaetschap van dese Kercke, ende daer naer hebben wij de Pastoriye gekregen bij de Incorporatie (= inlijven, verenigen met) van den Stoel van Roomen, beneffens die van Gastel ende Loenhout, gelijk voor, onder 't selve Gastel breeder is verhaelt.

Deze Pastoires zijn Vicarii Abbitis et ad ipsius nutum amovibilis, gelijk die van Gastel ende Ouden-Bosch zijn. Zij hebben hun onderhoudt ende tractement van het Clooster, soo veel als den Abt hun vergunt. Zij hebben voortijden meer gehadt; maer aengesien dat den Geusen Predicant oock zijn onderhoudt t'onsen last heeft tot 600 gulden, gelijk onder den voorgaende Dorpen, soo en heeft den Catholyken tegenwoordigen Pastoir van Wouwe boven sijne wooninge, ende aenliggende landen, oock maer 600 gulden, beneffens andere, al is 't datsijnen last swaerder en grooter is.

Behalve de Pastoriyeplachten in de Kercke van Wouwe seculiere (wereldgeestelijke), oft werelijke Beneficiën (=geestelijke waardigheid met daaraan verbonden verplichtingen en inkomsten) te zijn Van Onse Lieve Vrouwe 1e. et 2e. foundationis, Van Sincte Anna, Van Sinct Joost, Van Sincte Lenaert, Van Sincte Hubertus, ende andere tot 12.in 't getal, waarvan oock elk hadde sijnen Auctaer ende Capellaen, alhoewel dat hun innekomen kleijn ende sober was. Dese Beneficiën stonden altemaer ter collatie van onsen Prelaet, als Patroon; maer nu naer de Separatie (=afscheiding) staen sij onder het Bischdom, ten sij dat sij gehouden wierden als een litmaet, ende geincorporeert door den laps van tijdt, aen de Pastoriye, gelijk van eenige wordt gesustineert (= be-weerd), dat sij nu niet meer Weerelike, maar Gereguliseerde Beneficiën zijn.

Aengaende de Goederen van dese Beneficiën ende Cappellerijen, daer van sijnder veel verdonkert ende verloren door den quaden tijdt, ende degene die nog bekend zijn, liggen in vele kleinje partijkens, ten deele onder Wouw, ten deele onder Roosendael, ende het Cruisj-landt, jaarlijks uijtbrengende omtrent 170 gulden. Hiervan trekt den Rent-Meester van de Geestelijke Goederen tot Berghen, door ordinantie van de Staeten Generael het derde paert, ende sijn daerom de obligatien van alle dese Fondationen, die nu bij eenen Capellaen worden bedient, door den Bischcop Nemius, gereduceert op eene Misse ter weecke.

Daer is nog op het Casteel een Cappelrije, die men noempt Castraal, ende een ander van 80 gulden t'sjaers, op den last van drie Missen ter weecke ende de gewoonelike Gebeden daer naer, gefondeert van den Drossaert van Wouwe omtrent het jaar 1643: maer alsoo beijde dese ons niet aen-en-gaen, als niet gefondeert in de Kercke, soo en sprecke ick daer niet breeder van.

WONING VAN DEN GEUSEN PREDICANT. HET OUDT HUYS.

Wij hebben tot Wou tegenwoordig drij Huijsen, waer van het een gestaen is noort-west-waert van het Kerckhof, waer in voor desen de Catholijke Pastoiren, ende ick onder andere, negen jaeren, in hebben gewoont, ende uijtverjaegt ben, als mede uijt de Kercke door den peijs met Hollandt (1648): nu tegenwoordig wordt het selve tegen onsen wil ende danck gebruijkt met het Koock-huijsken, ende het Schuerken voor aen 't Dorp, met den hof, bij den Geusen Predicant voor tsestig guldens tsjaers. De erve daer dit huijs op staet, is voor dese gecocht bij h. Philippus Meynaerts Religieus van Ste. Bernaerts ende Pastoir van Wou, die het huys daer ook op getimmer heeft, omtrent het jaer 1610, met de penningen gekomen van een huijs genaemt het Withuijs, gestaen tegenover de Vierschaere westwaerts, dat tot dien eynde met consent van het Clooster verkocht. De selve erve is aen de oost-seijde naer het Dorp smal; den hof leijt bijnaest vierkant, ende op de zuijt-sijde liggen twee erfkens, het eene bij mij, ende het ander bij mijnen Voorsaet h. Cornelius Trutius geconquesteert: hebben samen oost het Kerck-hof, noort de dreve van den h. Marquis, west Joos Piersen, ende zuijt een voetspaeyken, waertegens eenige willigkens staen, die ons angaen. Ende sijn dese vier erven, te weten de twee lest vermelt achter den thoren, dat van Cooman Nelen, daer het Schuerken op staat, ende het principael (=oorspronkelijk) huijs met den hof, alle tsamen, afgepaelt met haere mueren, grachten, ende doorne haegen, groot -.345- (roeyen). West-waert van den voorgeschreven Hof, soo dat daer maer een kleijn voetwegken tusschen beijen leijt, hebben wij een Vijverken, kleijn nogtans van consideratie, 't welck bij mij anno 1647 met het middelste voorseijde Erfken achter den thoren, groot omtrent 28 Roeyen ten deele verchijst, ende ten dele gekocht is, rontsom beplant met eene doorne haeghe, waer van nogtans den zuijdtkant, daer de selve doorne haeghe opstaet, Joos Piersen voorschreven toekomt: siet den 28. Brief van de Roye letter G. heeft voorts west ende noordt den Marquis: ende den Chijs is begrepen onder de thien stuijvers, hierachter volgende, ende groot -.36- (roeyen).

LASTEN.

De vier voorschreven Erfkens, nu in eenen thijn besloten, sijn swaer belast on het Schot-boeck van het Dorp: de twee die nu den Predikant gebruijkt, staen 21 ponden; de twee andere, die bij ons consent (=toestemming), om reden dat den Predikant die pretendeert (=aanspraak op maakt), gebruijkt worden bij mijnen swaeger Joannes Willhemsen, sonder nogtans eigendom daer aen te hebben, maer komen ons toe, staen op 13 pondt schoots, ende ten Chijsen aen den Marquis van de twee eerste erven I. Suijver IX. mijten, ende van de twee leste achter het Kerckhof en den Thoren, met het voorschreve Vijvercken, 10 Stuijvers, tsamen II suijvers en IX mijten.

TWEE PASTORELE HUIJSEN VAN WOUW. DE NIEUWE HUIJSEN EN DE AENLIGGENDE LANDE.

Ick bevinde in den 40en Brief van de Roije Letter G, dat Olaudus Prior van ons Clooster een permutatie (=verandering, verwisseling) van gronden van Erven heeft gedaen met eenen Claes Smits in den jaere 1430. Desen h. Olaudus cedeert aen desen Claes Smits een Hof-stede, gelegen aen de West-sijde van de Kercke, groot omtrent een bunder, bekommert met eenige Chijsen. Welcke Hof-stede ons gekomen was ten deele bij giefte, ende ten deele over schuldten van h. Gielis Pastoir van Woude, hier tegen geeft ons den selven Claes Smits een Stede met huijs. hof. ende landt. met alle datter toebehoort. houdende omtrent derthien cossaet Landts. gestaen ende gelegghen tot Woude tusschen Willhem Nouts erve aen d'een siide. ende Henrick Rukere aen d'ander siide. met voordere conditie ende bespreek. dat dese Hof-stede voortaan sal moeten draegen de Chijsen van de voorgaende. die hiermede vermangelt is. uittaenomen den Grondt-chiise aen den Heere. Dit is de stede daer wij nu mede besig sijn. die noq hedens-daeas de Oude Pastorij wordt genoemt. om dat voor de troubelen van dese Landen de Pastoiren van Woude. hier op hebben gewoont. Om dit te gelooven. brenghen mi de woorden ende Chijsen van de 41en brief volgende daer immediatelijk naer. ende van welke Chijsen ick selve aen de Kercke van Woude

de vier Stuiivers 'siaers gequeten hebbe. ende die van Huiiberahen hebben mij oock selfs bekent. dat de XV. olacken Brabandts aen hun gequeten siin bij mijne Vooraeten in de Pastoirije. Dese stede bestaet in ses stukken Landts aen malckanderen gelegen, ende mogte nu wel in plaetse van de Oude, de Nieuwe Pastorije worden genoemt, mits dat het nieuwe Huijs op de selve is gebouwt, gelijk terstont sal worden geseijt; ende is gelegen als volgt.

1.

Het eerste van dese ses Stukken, voor desen genaemt het Claver-veldeken, is nu ten deele behuijst, ende heeft een Camer, daer op werken-dagen de Misse in wordt gedaen. Is oock ten deele hof ende bogaert, dienende mede voor den uijt-weg van het groot naest-volgende Huijs: heeft west den Steen-weg van het Dorp, zuijdt Jacob Cornelissen Strojdecke, noordt Anthoni Gelten, oost het naestvolgende, ofte den water-loop: heeft sijne heijminge west ende noordt, daer het oock noordt-waerts swaeijt; ende is groot volgens de metingē desen jaere gedaen door Jan Sporckmans, gheswore Lantmeter, 130 R(oeyen).

2.

Op het tweede Stuck, 't welck voor desen Saeij-landt plachte te sijn, ende in twēen verdeijlt, is bij ons anno 1660 een schoon huijs gebouwt waer inne den Catholijken Pastoir onsen Confreer h. Edmundus Weijers Landt-Deken van Berghen tegenwoordig woont, ende de rest van het selve stuck is ten deele hof, ende ten deele bogaert, met eenen vis-put aen de oost-sijde: is gelandt west aen het voorgaende, noordt Willhem Lenaerschen Schaep, zuijdt Jacob Cornelissen Strojdecke, oost het naer-volgende: heeft sijne doorne haegen ende heijminge aen alle vier de sijden, ende is alles groot 554 R.

3.

Een stuck Saeij-landt, leijt een weijnig lank-werpig regel-notoost ende noordt Rochus van den Sanden, west het voorgaende, zuijt-west het naest-volgende, met sijne kanten heel tegen het selve naest-volgende, sijnde daer mede groot 645 R.

4.

Het volgende Stuk leijt even lanck, maer wat smalter als het voorgaende; is oock Saeij-landt, maer sonder kanten: heeft oost het voor-gaende, west het naest-volgende op welke sijde dat het eenen uijtwech heeft tot aen de Oostelaersche Straete, noordt de kinderen van Peeter Claessen Wagemaeckers, ende is groot 507 R.

5.

't Vijfde stuck leijt bijnaest vier-kant, is mede Saeij-landt, ende regelnot zuijdt Rochus van den Sanden, west het naest-volgende, ende oost het voorgaende, noort de kinderen van den selve Rochus van den Sanden; heeft sijne kanten oost, west, noordt ende is daarmede groot 555 R.

6.

Het leste stuck van dese Stede, is oock Saeij-landt, gelijk de drie leste voorgaende: heeft oost het voorgaende, west de Straet naar Oostelaer, zuijdt den voorseijden Rochus van den Sanden, noordt de kinderen van Rochus van Santvliet, heeft sijne kanten ende op-worp noordt ende west. groot daer mede 667 R.

Blijkt alsoo dese Hofstede met bejide de Huijsen, hoven ende Landen hemels-breedde, volgens de voor-melde metinghe, groot te sijn 3 B(under), 358 R.

ONDER DE PAROCHIE VAN WOUW. LASTEN.

Dese hofstede plachte voortijden verscheijde bekommeringen van Renten ende Chijsen te hebben; maer de selve sijn ten deele gequeten, gelijk voor is geseijt, ende de andere en worden niet meer geëijst. Dus rest alleen boven des Dorps lasten tot 40 pondt, 10 st.; des heeren Grondt-Chijs (die ik nochtans mejne benefens andere, gelijk onder den Ouden-Bosch vertoont is) geres-contreert moet worden tegen de 8.gulden van de Civile Jurisdictie aldaer, aengesien dat wij nog te kort komen, ende bevinde desen Grondt-Chijs jaerlijks bedragen te hebben III Stuij.III oort.

TWEE BEEMDEN.

Dese twee Beemden, soo ick mejne, sijn ons gegeven, volgens den 12.Brief van 71

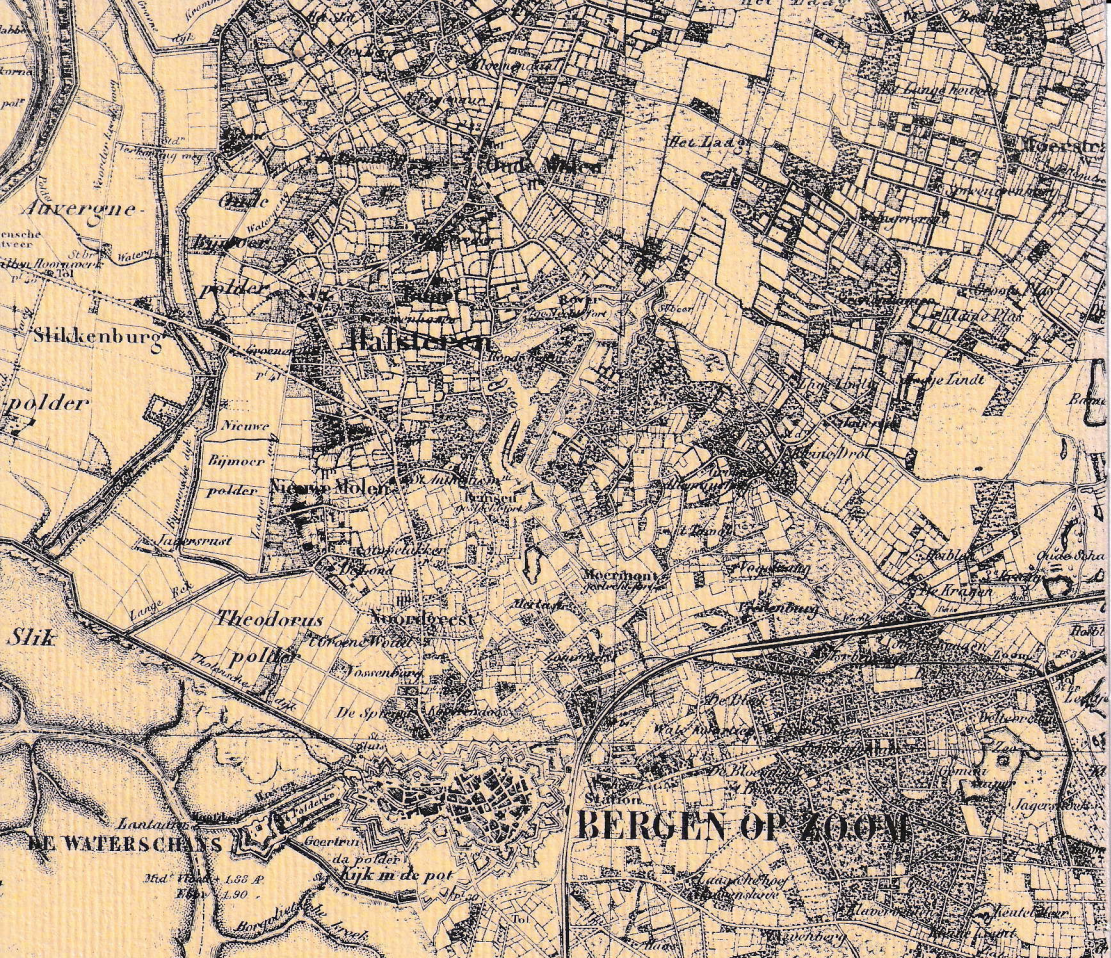
de Roije letter G. donatione inter vivos, ende sonder eenigen last, van Helwigis weduwe Willhelm Rulins, ende Geertruijt hare Dochter, beide Begijnen in den jaere 1290. Sij sijn beide gelegen op de Smal-beecke, maer niet aen een, ende beide Slecht, meer hebbende de natuer van Weij, ofte Aert, als van Beemt. Den eersten leijt aen de Steenen Heul wat lanck-worpig, ende regelnot west de Smal-beecke, oost het Verre weechskén, dat hier half aen-komt, zuijdt Thomas Cornelissen Wagemaeckers, noort den Steen-weg naer Berghen: heeft sijne canten noort ende oost, tegen het voorschreven Weechskén, ende is groot 578 R. Den tweeden Beemdt heet den Monicken Beemdt, leijt westwaerts langs op de gemelde Smal-beke, suiijdt den ouden weg ost-pat naer Heerle, oost den Marquis ende insgelijks noordt, met het Oude Melk-huijs, waer tegen het de helft heeft van de walle oft gracht, ende sijne kanten ende op-worp oost, zuijdt, daer het de helft heeft van den voornoemden Heerelschen wegh: ende is groot met de selve regelnoten ende den op-worp met de halve walle, noortwaerts 2 B(under), 262 R(oeyen).

LASTEN.

Het eerste van dese partijen Beemden, staet in 't Schot-Boek van het Dorp belast met seven ponden Schots, ende ten grondt-Chijse-III.oort, VI st(uiver). Het tweede, te weten den Monnicken Beemdt, is belast aen het Dorp met 21 ponden, 10 st: ende geeft ten Chijse die nogtans met den voorgaenden, gerescontreert moet worden, gelijk van de voorgemelde stede, I.Stooter, X mijten.

CHIJSSEN.

We hebben ten deele onder Wouw ende ten deele onder Roosendael ende Nisphen eenige Chijsen, sonder heerlijk bedrijf, ende also maer Straet-Chijsen, die in een Boexken sijn vergaert. Het Abdts bewatert huijs met 7 Bunderen Lands is den Bollinck, eertijts gekomen van den Secretaris van Vrouwe Sophia van Mechelen, ende andere, sijn in de troubelén verkocht door h.Jan Van der Noot, ende behooren nu toe den voorschreven Rochus van den Sande, 't welk hier maer voor memorie dient. Dit Chijs-boexken is onbelast, ende brengt in gelde jaerlijks uijt (sonder de 25 stuivers op d'erve van Michiel ende Cornelis Claessen Hoots, gelegen noordtwaerts van den Drinck op 't Dorp, tussen den Roijen Leeu, ende den Valck die in questie staen) 14 Gul, 17 stu. ende in Rogge $\frac{1}{4}$ Veertel.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland”

Slikken van
VAN HET MARQUISAAT VAN
kerkhof slikken
Hildernisse en

